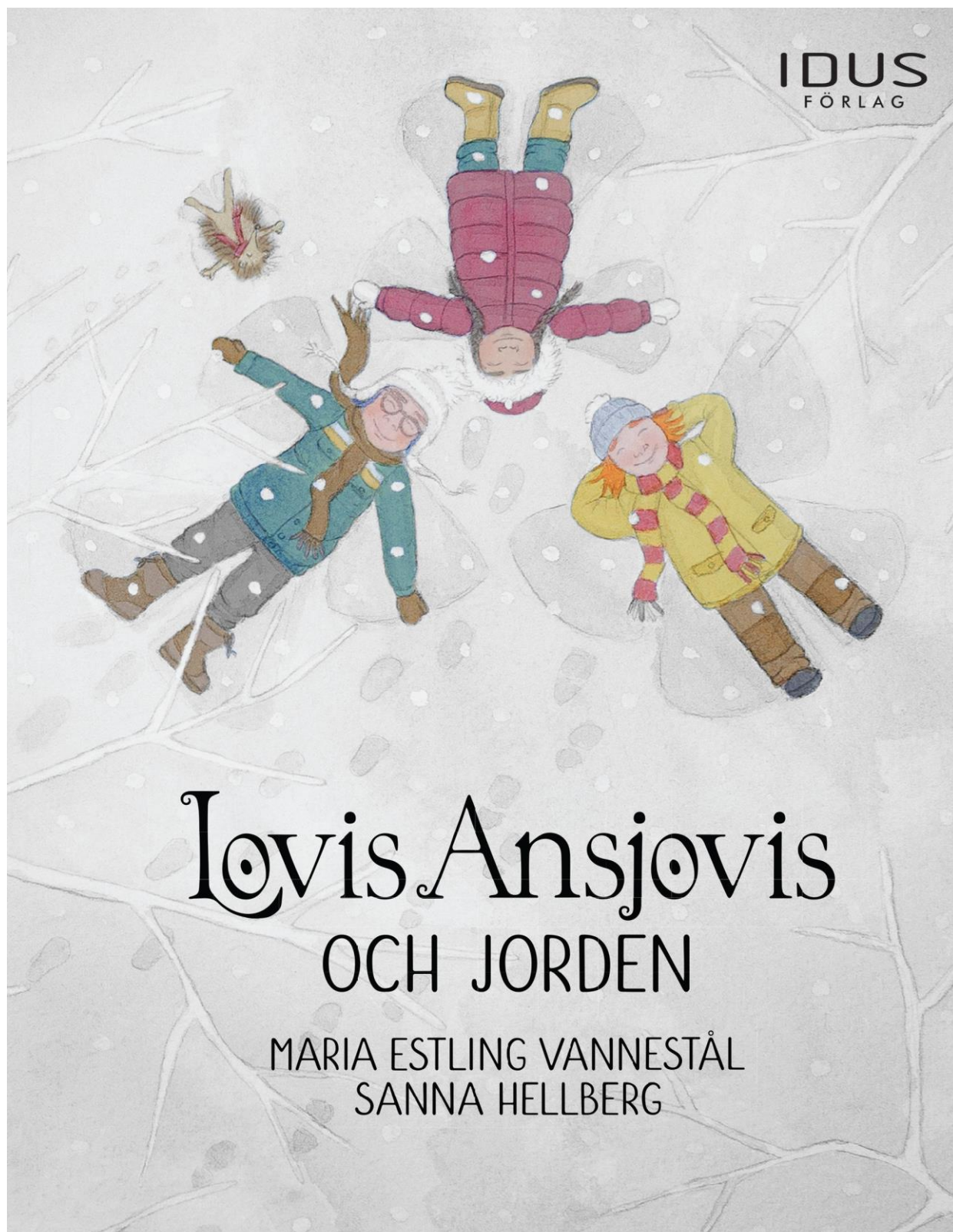

Inspirationsguide för hållbarhetsarbete
i förskolan och år f-3

Innehåll

Om boken	2
Introduktion	3
Tips på aktiviteter	4
Tips på webbplatser med material och aktiviteter	7
Tips på böcker med natur- och miljötema	8
Tips på filmer med natur- och miljötema	10
Tips på musik med natur- och/eller miljötema	11
Goda exempel från andra förskolor och skolor	12

Om boken

Tiden fram till vintern brukar vara den mysigaste på hela året, men när Lovis Ansjovis hör att jorden är sjuk blir hon orolig. Tänk om jorden dör? Vart ska människorna och djuren ta vägen då? När Lovis och hennes klasskompisar får reda på att skolans fina skog ska huggas ner förstår de att något måste göras. De övertalar rektorn att få ha ett miljöprojekt på skolan, där eleverna får lära sig mer om jorden och hur de kan hjälpa den att må bättre. De får pyssla, rita, prata om sina känslor och spela upp en egen teaterpjäs. Men hur ska det gå med skogen?

Lovis Ansjovis och jorden är den tredje boken om Lovis. Böckerna är skrivna av Maria Estling Vannestål och Sanna Hellberg, som också har ritat bilderna.

”När skolans rektor, precis före jul, meddelar att skogen bredvid skolan ska avverkas, startar skolbarnen en aktion. De har rektorns stöd. Hon var med om Almstriden i Kungsträdgården 1971 och hennes miljöengagemang väcks till liv av elevernas kampvilja och rädsla för människans förödelse av jorden. Med grupparbeten om drömmar, miljöhot och möjliga räddningsåtgärder kanaliseras elevernas ångest. Författaren Maria Estling Vannestål och illustratören Sanna Hellberg balanserar barnens ansvarskänsla mot de vuxnas på ett medvetet och reflekterat sätt. Med en dramatiserad och miljöskyddsanknuten version av Dickens En julsaga, gestaltar rektor, lärare och elever vad som krävs för att människor ska inse vilken hård dom över vår samtid framtidens spöke kommer att fälla. Språket är lättillgängligt med gott flyt i variation mellan dialog och återberättande.”

Jan Hansson, Bibliotekstjänst

Introduktion

Vi som har skrivit *Lovis Ansjovis och jorden* hoppas att boken – förutom att ge en god läsoplevelse – också ska kunna inspirera pedagoger (framförallt i år f-3 och förskola) runtom i landet. Eftersom utrymmet i en bilderbok är så begränsat ville vi också ge mer inspiration till hur man kan arbeta med hållbarhet i skolan och förskolan och det är bakgrunden till den här inspirationsguiden.

Att jobba med hållbarhet är ju något som alla skolor ska göra – det ingår i läroplanen:

”Genom ett miljöperspektiv får de [eleverna] möjligheter både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.”

Och i förskolans läroplan står det att:

”Förskolan ska lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor. Ett ekologiskt förhållningssätt och en positiv framtidstro ska prägla förskolans verksamhet. Förskolan ska medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp. Verksamheten ska hjälpa barnen att förstå hur vardagsliv och arbete kan utformas så att det bidrar till en bättre miljö både i nutid och i framtid.”

Däremot finns det förstås en massa olika sätt att jobba med hållbarhet och inget är rätt eller fel. Man kan låta hållbarhetsperspektivet genomsyra all verksamhet eller stora delar av den. Man kan göra längre projekt (enskilda avdelningar/klasser eller hela förskolan/skolan gemensamt). Man kan göra kortare projekt, exempelvis varje termin eller varje år. I skolans värld kan man jobba med hållbarhet i ett ämne i taget eller ämnesövergripande, teoretiskt och praktiskt. Ja, det finns helt enkelt oändligt många sätt att ta sig an den här viktiga frågan.

I guiden vill vi dels tipsa om massa tips på aktiviteter, länkar, böcker, filmer och musik som kan vara användbara, dels ge bra exempel hur olika förskolor och skolor runtom i Sverige har jobbat med hållbarhet. Vi vill också tipsa om att Universitets- och högskolerådets verksamhet *Den globala skolan* anordnar fortbildning om hållbar utveckling för skolpersonal. Läs mer om detta här: <https://www.utbyten.se/samarbete-och-utbyte/den-globala-skolan/>

Inspirationsguiden uppdateras kontinuerligt med nya tips och exempel. Vill du dela med dig av tips som vi inte har nämnt här? Har ni gjort något projekt på er förskola/skola som ni vill dela med er av? Skriv till oss (maria@inrekompas.nu) så tar vi med det!

OBS! Om någon länk inte fungerar när du klickar på den, prova att i stället kopiera in adressen i din webbläsare.

Tips på aktiviteter

Basar, gala, öppet hus

Barnen bjuder in sina föräldrar och släktingar till en basar där de säljer återbrukspyssler, klimatsmart fika (bakat på ekologiska ingredienser), egenodlade grönsaker, egenskapade böcker eller liknande. Basaren skulle också kunna innehålla vernissage av visionsmålningar (se nedan), återbruksmodellbygge eller annat, modevisning med second handkläder och/eller uppträdanden, t.ex. musik eller teater med miljötema. Pengarna som samlas in kan exempelvis gå till en organisation som jobbar för hållbarhet eller något annat välgörande ändamål.

Bok-, film- och musikinspiration

Läs en bok eller se en film med natur- och miljötema. Diskutera, rita och skriv om vad som väcks hos barnen. Lyssna på musik med miljötema i klassrummet och låt barnen rita eller skriva om vad lyssnandet väcker hos dem. Se tips på musik, böcker och filmer nedan.

Bytardag

Bjud in föräldrar, släktingar och andra till en dag då ni byter grejer med varandra. Välj ett tema (t.ex. kläder, leksaker, böcker eller sportutrustning) eller låt dagen vara öppen för alla former av byteshandel. För varje grej man lämnar in får man hämta ut något annat och barnen kan själva rita lappar med siffror som delas ut. Sådant som blir över kan sedan skänkas till exempelvis Röda Korset, Myrorna eller Erikshjälpen.

Ekologiskt fotavtryck

Ta reda på klassens eller hela skolans totala ekologiska fotavtryck (t.ex. här: http://www.wwf.se/utbildning_kalkylator/) och prata om vad vi kan göra för att minska vår negativa påverkan, t.ex. äta mer ekologiskt, lokalproducerat och vegetariskt, ha med egna tygpåsar i stället för att ta/köpa plastpåsar när vi handlar, duscha i stället för att bada, använda miljömärkt el hemma, byta till LED-lampor, källsortera bättre etc. Involvera gärna föräldrarna i diskussionen i samband med ett klassmöte.

Hållbar förskola/skola

Finns det något som skulle kunna bli bättre på förskolan/skolan ur miljösynpunkt? Diskutera med barnen, prata med rektorn, kontakta lokalpolitiker...

- Skulle vi kunna börja använda LED-lampor?
- Går det att göra källsorteringen bättre?
- Kan mer av maten bli ekologisk och närproducerad?
- Kan vi minska matsvinnet, t.ex. genom att lyssna mer på barnen och deras önskemål, ha grönsaker i separata skålar i stället för att blanda och ha sås bredvid i stället för i maten?
- Skulle överbliven mat kunna skänkas till hemlösa?
- Kan vi ha en egen kompost?
- Skulle vi kunna odla egna grönsaker, frukter och bär?
- Hur kan vi minska energiförbrukningen?
- Om vi inte redan har miljömärkt el, kan vi få det?

Inspireras gärna av våra berättelser om vad andra skolor har gjort (s. 11), exempelvis hur en klass med åttaåringar såg till att skolan nu ska få solceller på taket!

Klimatsmart mat

Samla klimatsmarta recept från internet, föräldrar, pedagoger, lokala kockar med miljöintresse etc., provlaga mat tillsammans och skapa egna kokböcker. Kan exempelvis säljas vid en basar eller ges bort till föräldrar och släktingar i födelsedagspresent/julklapp.

Miljökalendar eller tipsbok

Samla in miljötips genom att intervjua föräldrar, pedagoger, söka på nätet etc. och skapa en egen julkalendar, almanacka eller tipsbok. Kan exempelvis säljas vid en basar, ges bort till föräldrar och släktingar i födelsedagspresent/julklapp eller delas ut till lokala politiker.

Namninsamling

Händer det något i er närmiljö som inte känns bra ur miljösynpunkt? Ska en skog huggas ner? Ska det byggas ett nytt shoppingcentrum eller en ny stor bilväg? Är cykelvägarna dåliga? Är busspriserna för höga? Vill ni att förskolan/skolan ska servera ekologisk mat?

Samla in namnunderskrifter från föräldrar, släktingar, grannar, genom dörrknackning och lämna till de som bestämmer, kontakta media etc. Ni kanske inte lyckas få till en förändring, men känslan av att i alla fall ha försökt är bättre än att inte ha gjort något alls.

Panta mera!

Panta burkar (kan samlas in i närområdet och/eller lämnas in av föräldrar och släktingar) och ge pengarna till någon organisation som jobbar för en mer hållbar värld.

Samtalscirkel om naturen och miljön

Barnen sitter i en ring och använder en talsten eller talpinne (gärna något som barnen själva har fått skapa). Den som har talstenen/-pinnen är den enda som pratar och alla andra lyssnar utan att kommentera eller avbryta. Om vissa i gruppen har en tendens att prata mycket mer än andra kan det vara en god idé att dela in tiden så att varje barn får exempelvis en, två eller tre minuter på sig i rundan (beroende på hur många de är, hur mycket tid de har och hur vana de är vid att lyssna på varandra) och när klockan plingar får man avsluta. Exempel på samtalsteman:

- Vad tycker du om att göra i naturen?
- Vad är du rädd eller orolig för ska hända med jorden?
- Vad skulle du göra för miljön om du var politiker och kunde bestämma?
- Vad skulle du vilja göra för miljön i din vardag?
- Hur ser din drömvärld ut?

Skräpplockardag

Gå ut och plocka skräp i närområdet. Fotografera gärna före och efter för att barnen ska se att deras arbete gör skillnad. Eller lek "Skräppjakten":

http://www.hsr.se/sites/default/files/material_pdf/lek_skrappjakten.pdf

Uppfinnarverkstad

Barnen får släppa lös sin fantasi och skapa uppfinningar som är bra för miljön. Det kan handla om alltifrån att bygga något enkelt och konkret till att rita eller skriva om en stor uppfinningsidé, som ett klimatsmart sätt att transportera sig, se t.ex. Hugos smarta uppfinning här: <http://urskola.se/Produkter/196195-B bygg-din-drom-Hugos-luftfuktighetsflygplan>

Visionsmålningar

Barnen får fria händer att rita och måla en bild av hur deras vision av en värld utan miljöproblem skulle se ut. Efteråt kan man (om man vill) använda en samtalscirkel där barnen berättar om vad de har ritat. Bilderna kan också ställas ut vid en vernissage, som ett separat evenemang eller under en basar, öppet hus eller liknande.

Återbrukspyssel

Släpp loss kreativiteten genom att låta barnen pyssla av sådant som annars slängs. Samla toarullar på förskolan/skolan, be föräldrar och släktingar om burkar, plastflaskor, lock, äggkartonger, mjölkkartonger, flingpaket och annat skräp eller kanske gamla pysselgrejer som bara ligger och skräpar. Man kan exempelvis:

- vika plånböcker av gamla mjölkkartonger, se här hur man kan göra – och så kan man ju också måla dem om man vill: <https://www.arla.se/arlakadabra/lasartipset/planbok/>
- göra monster, jul- och påskpyssel av gamla toarullar
- virka mattor av trasiga kläder eller gamla gardiner
- tillverka eget papper av gamla tidningar: <http://www.skapligtenkelt.se/2011/02/gor-eget-papper.html>
- bygga mobilhög talare av hushållsrullar: <http://www.ornskoldsvik.se/download/18.6bd19de215aceef007e1359/1489649993465/H%C3%B6gtalare+till+smartphone.pdf>
- sy mobilfodral av gamla slipsar: <https://www.facebook.com/groups/215658688640/permalink/10155920166018641/>
- göra tidskriftssamlare av kartonger
- göra gosedjur av gamla strumpor
- göra rosor eller kungakronor av lönnlöv: <https://www.expressen.se/leva-och-bo/lonnrosor-sa-gor-du-fin-bukett-av-lonnlov/>
<http://odlingspyssel.blogg.se/2008/october/instruktion-till-en-lonnlovskrona.html>
- bygga skattkistor av gamla äggkartonger: <http://www.barnsemester.se/pyssel/skattkista-av-aggkartong>
- göra krukor av gamla plastflaskor/metallburkar som målas
- göra mosaiktavlor av små bitar av sönderklippt skräp i olika färger
- sy julklappspåsar som kan användas många gånger (i stället för julklappspapper) av gamla juldukar (som man kanske kan få av släktingar eller köpa på loppis)
- göra egna ljus av gamla ljusstumpar: <http://fridasofia.se/blogg/diy-gjuta-egna-ljus-av-gamla-ljusstumpar/>

Här kan du hitta många fler idéer:

- <http://www.skapligtenkelt.se/search/label/%C3%A5tervinning>
- <https://www.facebook.com/groups/215658688640/>
- <http://www.pinterest.com>

Tips på webbplatser med material och aktiviteter

- **Aktuell Hållbarhet:**
<https://www.aktuellhallbarhet.se/sa-ska-mumin-radda-ostersjon/>
- **Batteriätervinningen:**
<http://www.batteriaterwinningen.se/skola>
- **Bra vardag:**
<https://www.bravardag.se/familj/foraldraskap/artikel/6-satt-for-barn-att-lara-sig-om-trad-miljo-och-natur>
- **Friluftsförbundet:**
<http://www.friluftsfremjandet.se/lat-aventyret-borja/>
- **Fältbiologerna:**
<https://www.faltbiologerna.se/>
- **Gratis i skolan (tema miljö):**
https://gratisiskolan.se/arskurs.html?product_grade=23&tema=229
- **Hållbar utveckling i skolan (Malmö Högskola, Malmö stad)**
<http://www.hutiskolan.se/>
- **Håll Sverige rent:**
<http://www.hsr.se/skola-och-forskola>

<http://www.hsr.se/var-radd-om-din-arena-barn-och-unga/lek-lar-och-sprid>
- **Kalasdags (tema miljö):**
<http://www.kalasdags.se/artiklar/tema/miljo.htm>
- **Lanclinbloggen: 10 tips på lek med kottar:**
<http://www.lanclin.com/lek-med-kottar-gratis-roligt-och-larorikt/>
- **Mitt avtryck/Sopsamlarmonster etc (Hässleholms kommun):**
<http://www.mittavtryck.se/>
- **Natur och miljö**
<http://naturochmiljo.fi/malgrupper/larare/undervisningsmaterial/>
- **Naturskyddsföreningen:**
<https://www.naturskyddsforeningen.se/skola>

<https://www.naturskyddsforeningen.se/vad-vi-gor/skog/lat-barn-fa-uppleva-och-lara-i-naturen>

- **Odlas i skola:**
<http://odlaskola.blogspot.se/?m=1>
- **Panda Planet (WWF):**
<http://www.pandaplanet.se/>
- **Pantamera:**
<http://pantamera.nu/activities/skolaungdom/>
- **Pappas appar (tema Natur och miljö):**
<https://www.pappasappar.se/naturvetenskap-teknik/natur/>
- **Skogen i skolan**
<https://www.skogeniskolan.se/>
- **Världsnaturfonden:**
<http://www.wwf.se/wwfs-arbete/klimat/earth-hour/earth-hour-for-forskolorskolor/1470419-konkreta-aktiviteter>

<http://www.wwf.se/utbildning/lararrum/uppgiftsbanken/1522568-uppgiftsbanken>
- **Tetra Pak + Världsnaturfonden – Kartongmatchen:**
<http://www.kartongmatchen.se/>

Tips på böcker med natur- och miljötema

OBS! Några av böckerna är slutsålda på förlagen, men kan finnas på bibliotek.

- *Barnen upptäcker naturen* (Brita Granström & Mick Manning, Ordalaget Bokförlag, 2016)
- *Bepparna och den skräpiga skogen* (Amanda Wassberger, Lumico Förlag och Skrivbyrå, 2008)
- *Charlie & Lola: Hjälp vår jord!* (Lauren Child, Rabén & Sjögren, 2008)
- *Cykla, panta och rädda en isbjörn* (Jörn Spolander, Alfabet, 2008)
- *Efter sista slurken – panta burken* (Hanna Semerson, Turbine Forlaget, 2010)
- *En natt på jorden* (Stefan Casta, Alfabet, 2009)
- *Expedition landskapsdjur* (Anna Roos & Kenneth Johansson, Speja Förlag, 2016)
- *Floras naturpysslor – skapa med blad, kottar och stenar* (Kristina Digman, Bonnier Carlsen 2016)

- *Första djurboken, Första fågelboken, Första insektsboken, Första trädboken* (Lars Klinting, Rabén & Sjögren, 2016)
- *Första naturhjälpen räddar julen* (Grethe Rottböll, Bonnier Carlsen, 2017)
- *Glukke går vidare – koldioxiden och klimatet* (Agneta Zimmerman & Sylvia Mård, GML Förlag 2015)
- *Glukke solbarn – från sol till cell* (Agneta Zimmerman, GML Förlag, 2009)
- *Havsmonster i knipa* (Kjell Thorsson, Bonnier Carlsen, 2015)
- *Hjälp! sa Akva* (Carina & Björn Wilke, Bokförlaget Lilla e, 2009)
- *Hur fungerar världen? En guide till vår fantastiska planet* (Christiane Dorion och Beverly Young, B. Wahlströms, 2010)
- *Jordens riddare* (Louise Olofsson & Katarina Sandberg, Louka Group, 2016)
- *Julia räddar skogen* (Niklas Hill, Trinambai Förlag, 2017)
- *Mitt vilda liv* (Amanda Eriksson, Natur & Kultur, 2011)
- *Miljöns mysterier* (Håkan Borgström, Borgströms Förlag, 2012)
- *Mojaner – naturens magiska städare* (Ellinor Johansson, Oppenheim Förlag, 2012)
- *Nu blommar det i Blomlunda* (Bobby Andström & Ingvar Björk, Rabén & Sjögren, 1970)
- *Quirrulina tycker till om miljön* (Agneta Bentsen, Ringblomman Förlag, 2008)
- *Sofis naturbok* (Stefan Casta, Opal, 2016)
- *Sopan – när sophögen försvann* (Ingela Öhman, Norlén & Slottner, 2013)
- *Sprätten satt på toaletten* (Annika Elmqvist, Karneval Förlag, 2012 – första utgivning 1970)
- *Så kan jag ta hand om jorden* (Emma Brownjohn, Globe, 2007)
- *Tore och Hanna räddar havet* (Pelle Höglund, Framehouse Förlag, 2015)
- *Tore och skogens djur* (Pelle Höglund, Framehouse Förlag, 2012)
- *Torstens resa in i vattnets värld* (Pär Holmgren, Pärspktiv, 2012)
- *Torstens resa ut i vida världen* (Pär Holmgren, Pärspktiv, 2010)

- *Träden vid Rinkeby* (Sven-Erik Bengtsson, Knutbyskolan, 2006)
- *Vad händer med jorden?* (Grethe Rottböll, Rabén & Sjögren, 2008)
- *Välkommen till tippet* (Anneli Jordahl, Alfabeta 2007)

Tips på filmer med natur- och miljötema

- **Charlie och Lola: Ta hand om din planet**
<https://www.youtube.com/watch?v=znkuWySkQZk>
- **Håll Sverige rent: Skräpet under ytan, Vi håller kusten ren, Ett renare hav m.fl.**
<http://www.hsr.se/fakta/vara-filmer>
- **Karlskoga kommun: Sortera med Sopan**
<https://www.youtube.com/watch?v=gpvGItMAPv0>
- **Släng inte maten:**
<http://slangintematen.se/>
- **Stadens hjältar: Skräpkalaset**
<https://www.youtube.com/watch?v=UCh93ZVUJv0>
- **UR SKOLA:**
  - **Barr och Pinne räddar världen:**
<http://urskola.se/Produkter/155103-Barr-och-Pinne-raddar-varlden-Glas-och-tidningar#Om-serien>
  - **Bygg din dröm – Hugos luftfuktighetsflygplan:**
<http://urskola.se/Produkter/196195-Bygg-din-drom-Hugos-luftfuktighetsflygplan>
  - **De yttersta barnen:**
<https://urskola.se/Produkter/200113-De-yttersta-barnen-Emilia-i-Abisko>
  - **Massor med mossa:**
<http://urskola.se/Produkter/150927-Massor-med-mossa-Bjornmossa#Om-serien>
  - **Mellan raderna – författaren Stefan Casta:**
<http://urskola.se/Produkter/144198-Mellan-raderna-Stefan-Casta>
  - **Stora ord – Om ansvar med Helga:**
<http://urskola.se/Produkter/183252-Stora-ord-Om-ansvar-med-Helga>
  - **Vattenmannen och Speed:**

<http://urskola.se/Produkter/162283-Vattenmannen-och-Speed-H2O-vattnets-former#Om-serien>

- **Spelfilmer:**
- *Den stora nötkuppen 2* (2017)
- *FernGully – Den sista regnskogen* (1992)
- *Happy Feet 2* (2011)
- *Lorax* (2012)
- *Resan till Melonia* (1989)
- *Savannens hjältar* (2011)
- *Wall-E* (2008)

Tips på musik med natur- och/eller miljötema

- *Beds Are Burning* (Midnight Oil)
- *Big Yellow Taxi* (Joni Mitchell/Ane Brun/Counting Crows)
- *Circle of Life/En värld full av liv* (Elton John/Meta Roos)
- *Det här är ditt land* (Mikael Wiehe)
- *Dripp, dripp, dropp*, ur filmen om Bambi, finns på YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=gS896cAUpeA&t=46s>
- *Fjärilslarvens sång* (James & Karin)
- *Fötterna på jorden* (Wild Moon Sisters), finns på SoundCloud:
<https://soundcloud.com/user-714593095/fotterna-pa-jorden>
- *Goliat* (Laleh)
- *Heal the World* (Michael Jackson)
- *Himlen är oskyldigt blå* (Ted Gärdestad)
- *Ingen vinner* (Mauro Scocco)
- *Jag har en äng* (Jojje Wadenius)
- *Jag tar vara på vattnet då åskan går* (Lisa Ekdahl)
- *Jordens sång* (Roger Pontare)
- *Mercy Mercy Me (The Ecology)* (Marvin Gaye/Sarah Menescal)
- *Min lilla kråksång*, finns på Youtube:
<https://www.youtube.com/watch?v=Nmsmu9b2bqM>
- *Okända djur* (Olle Adolphsson)
- *Pelikanen* (Electric Banana Band)
- *Renare vatten, klarare luft* (Olle Widestrand/Tomas Blank)
- *Sol, vind och vatten* (Ted Gärdestad)
- *Var rädd om naturen*, finns på Youtube:
<https://www.youtube.com/watch?v=fb85XEAzKhA>
- *Vi har bara varandra* (Thomas di Leva)
- *What a Wonderful World* (Louis Armstrong)
- *Zwampen* (Electric Banana band)
- *Älgarna demonstrerar* (James & Karin)
- *Älgarna säger* (James & Karin)
- *Änglamark* (Sven-Bertil Taube)

- **Majas alfabetssånger**
- **Tore och skogens djur** (musiksaga, finns som ljudbok och vanlig bok med cd)
- **Håll naturen ren**
Mel: Bä, bä vita lamm
 Nu så sjunger vi
 Håll naturen ren
 Hör vår melodi
 Håll naturen ren
 Skräpa inte ner
 Vi er alla ber
 Vi vill ha mysigt
 Håll naturen ren

Det finns förstås också en massa väldigt kända barnsånger med naturtema, som *Mors lilla Olle*, *Blåsippan ute i backarna står*, *Ekorn satt i granen* och *Sov du lilla videung*.

Goda exempel från andra förskolor och skolor

Andraklassare fixade solceller till skoltaket (Grimstaskolan, Vällningby)

På Grimstaskolan (f-9) har man en hållbarhetsvecka varje år. Varje klass kommer fram till vad man vill jobba med, och planeringen utgår från elevernas egna önskemål; elevdemokrati är överhuvudtaget något man jobbar mycket med på Grimstaskolan. Det kan exempelvis handla om att diskutera miljöfrågor, titta på filmer med miljötema, bygga modeller av återvunnet material och göra utställningar (man har t.ex. byggt Globen och Stockholms stadshus) eller samla in leksaker och kläder till flyktingar.

I en tvåa pratade man om vad man kan göra på lokal nivå, som att byta ut skolans glödlampor mot LED-lampor. Det gick skolledningen med på, men förslaget att sätta solceller på skolans tak i samband med den kommande ombyggnaden möttes av motstånd på grund av kostnaderna. Klassen bestämde sig dock för att inte ge upp, utan kontaktade lokala politiker, stadsministern, utbildningsministern och kungen. De fick svar från alla nästan alla, och skolborgarrådet Olle Burell kom till klassen för att prata med eleverna. Nu är solcellerna på gång i samband med skolombyggnaden, och stolta barn, föräldrar, pedagoger och rektor har lärt sig att ingen är för liten för att göra skillnad!

Gå in på Twitter (<https://twitter.com/hashtag/grimstaskolan>) för att se ett Twitterinlägg från skolborgarrådet Olle Burell om hans besök på skolan i maj 2017.

Från kompost till rapport – hållbarhet året runt (Ringsbergskolan, Växjö)

På Ringsbergskolan (f-9) i Växjö jobbar hela skolan sedan starten år 2000 varje år med ett stort ämnesövergripande tema som genomsyrar verksamheten hela läsåret. Alla teman har fyra utgångspunkter: det ska fungera för hela f-9-perspektivet det ska finnas någon form av dilemma – det ska vara lite provocerande och det ska gå lätt att hitta spännande rubriker för de större

arbeten som skrivs av alla elever i år 4-9 (prova-på-rapporter med mer stöd år 4-5, därefter allt mer självständiga arbeten). Att jobba med ett projekt under så här lång tid ger möjlighet att utforska områden på djupet, och alla pedagoger hjälps åt och stöttar varandra i planeringen för respektive årskurs.

De senaste åren har man varvat tre stora huvudteman: hållbarhet, identitet samt tro och vetande. Det senaste projektet heter "Skutan har vänt, vem styr?" och syftar till att uppmärksamma det hållbarhetsarbete som faktiskt görs – på skolan och i världen – och se hur det kan utvecklas. Bland annat kopplas projektet till de globala målen i Agenda 2030. Medan man från år 4 framförallt använder sig av temat för den årliga rapporten blir temat i de lägre årskurserna en utgångspunkt för grundläggande färdighetsträning inom läs & skriv och matematik. Exempel på ämnen som har behandlats är källsortering, återvinning och matsvinn. I f-klass utforskas temat huvudsakligen mycket praktiskt, t.ex. genom att man anlägger en maskkompost eller tar reda på vad som gömmer sig i en lövhög.

Hållbarhet i den dagliga verksamheten (Ryttargårdens förskola, Växjö)

På Ryttargårdens förskola i Växjö vill man att hållbarhetsarbetet ska genomsyra barnens vardag i förskolan. Man arbetar i perioder utifrån olika teman och låter barnen utforska och lära sig om hållbarhet på många sätt. Några exempel:

- Man har pratat om vatten som något man kan behöva spara på, och därför samlat vattnet som blivit över i kannor vid måltider i stora dunkar och använt det i andra sammanhang, t.ex. när man målar med vattenfärger. Man har också tagit in snö som man har låtit smälta, och dokumenterat den processen.
- Barnen har odlat bönor och följt utvecklingen dag för dag, ritat och pratat om vad som händer.
- Barnen använder ofta material från naturen för sitt skapande, t.ex. för att göra självporträtt.
- Personalen låter barnen reflektera över naturen genom att göra en konstnärlig undersökning av en plats i skogen och hur den förändras från gång till gång man besöker den. Barnen har bland annat fotograferat och ritat platsen.
- När man arbetar med lera under några veckor återvinner man lera som blivit för hård och torr att jobba med genom att barnen först får hamra den i mindre bitar, sedan låta den ligga i vatten och senare knåda den mjuk igen.
- Pedagogerna har gjort en teaterföreställning om miljö för barnen.

På väg mot att bli certifierad Miljöskola (Cylinderstugans förskola, Järfälla)

På Cylinderstugans förskola arbetar man med natur och miljö i den dagliga verksamheten för att väcka barns miljömedvetenhet från tidig ålder. De har bl.a. en egen varmkompost, sopsorterar och försöker spara energi och vatten, exempelvis genom att använda en regntunna för lek och bevattning. De har också odlat potatis, provat att tillverka slutna kretslopp i glasburk, lärt sig om och lagat ekologisk mat m.m.

Läs mer på Skolverket: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/miljo-och-halsa/hallbar-utveckling/2.8057/cylinderskolan-forskola-1.55495>

Skolnära odling, återbruk och utställning (Tolg skola, Växjö)

På Tolg skola (f-6), som ligger i en by några mil utanför Växjö arbetade man under en termin med ett hållbarhetsprojekt tillsammans med byns andelsjordbruk, varav en del av odlingarna ligger nära skolan. Alla klasser var med i hela odlingsprocessen och alla pedagoger var engagerade, några lite mer drivande. Man ordnade bland annat en skördefest där man lagade mat av de egenodlade grönsakerna.

Projektet avslutades med ett öppet hus för stolta föräldrar, där eleverna bland annat berättade om utrotningshotade djur och sålde hembakat fikat, egenodlade pumpor, påsar med ringblomsfrön och saker de gjort av återvunnet material (som kuddar av gamla kläder och rymdraketer av mjölkkartonger). Alla pengar man fick in skänktes till ett välgörenhetsprojekt i Nepal vars grundare bor i Tolg. Barnen visade också upp en del av sina alster under Växjös Earth Week, en årlig miljövecka med en massa aktiviteter i stan.

Förutom att projektet var roligt och inspirerande medan det pågick har det också bland annat fått till följd att eleverna äter mer grönsaker, att fritids har en skolodling och att man öppnat en kreativ kanal för andra projekt, till exempel att göra en FN-dag.

”Hållbaris” på fritids (Uttersbergsskolan, Norrköping)

På Uttersbergsskolan (f-3) har man samling med fritidsbarn från f-klass och ettan varje tisdag från och med höstlovet och fram till sommaren. Man delar upp hållbarhetsarbetet i olika teman som vart och ett varar 3-4 veckor, t.ex.:

- **Källsortering:** Vad är det? Varför källsorterar vi? Vad händer med det vi sorterar. Barnen får själv träna på att lägga rätt material i lätt kärl o.s.v.
- **Hav och vatten:** Var kommer vattnet ifrån? Man tittar på kretsloppet på smartboard. Hur kan vi spara på vatten? Varför har vi bevattningsförbud?
- **Transport:** Barnen får rangordna vilka transportmedel de tror är bäst för miljön och pratar sedan om vad som är miljövänligast. Vad används t.ex. för drivmedel i tåg respektive bil?
- **Hållbar mat:** Här går man igenom olika märkningar. Varifrån kommer skolmaten? Vad är bäst för miljön? Hur funkar det med kött från t.ex. Sverige eller Irland?
- **Återvinning:** Man går till återvinningsstationen under skräpplockarveckan, plockar skräp i skolskogen och utmanar andra fritidshem i vem som plockar mest. Man pratar också om vad som händer med skräp som slängs i naturen, t.ex. i haven, och djur som fastnat.
- **Återanvändning:** Man pratar om att köpa begagnat och ge kläder till second hand-affärer. Toarullar m.m. återanvänds till pyssel.

Hållbarhetsprojekt i samarbete med skolor och förskolor i Växjö kommun

Växjö kommun har deltagit i ett projekt med Vushtrri, Kosovo. Fokus var miljöpedagogik i skolan för grundskoleelever men flera förskolor i Växjö tog också del av den miljöpedagogiska modellen som skapades. Förskolorna har bl.a. köpt in elcyklar så att de enklare kan ta sig ut i naturen med barnen, byggt fågelholkar, studerat "[landart](#)" m.m.

Ett annat projekt inom Växjö kommun är [Barnens Matland](#), som kom till i samband med att Växjö var Sveriges matlandshuvudstad 2015. Tanken har varit att lägga grund för bra matvanor hos barn och samtidigt göra dem medvetna om hållbarhet. Barn har odlat egna grönsaker i pallkragar på skolor och förskolor och man har haft skördefester där barnen varit med och producerat sin egen lunch av närodlade ekologiska grönsaker i utekök på skolgårdarna.